

Плахотнік О. В.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри правосуддя
юридичного факультету
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
ORCID ID: 0000-0002-2787-6956

УДК 343.13

ВПЛИВ «ДИЛЕМИ В'ЯЗНЯ» НА УКЛАДАННЯ УГОД ПРО ВИЗНАННЯ ВИНУВАТОСТІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Анотація. Дилема в'язня є класичною дилемою теорії ігор. Теорія ігор як теорія математичних моделей прийняття оптимальних рішень в умовах конфлікту може знаходити вирішення найскладніших теоретичних питань з відповідною вірогідністю та математичною точністю.

У класичній дилемі в'язня розглядається максимальний вигравш одного підозрюваного по відношенню до іншого та різні види співпраці. Розглядається співпраця підозрюваних зі слідством та співпраця між підозрюваними заради виграшу у слідства. У процесуальному значенні теорія ігор може вирішувати питання укладання угоди про визнання винуватості. Математичні моделі можуть вирішувати не лише питання кількісних показників та статистики застосування угод про визнання винуватості. Ці моделі можуть допомагати у прийнятті оптимальних рішень сторонами кримінального провадження щодо укладання угод про визнання винуватості на практиці.

Угода про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим посідає особливе місце у кримінальному провадженні. Застосовуючи теорію ігор для прийняття оптимальних рішень у кримінальному провадженні, можна досягти бажаного результату за відповідних умов. Такий результат математично визначений. Кожне рішення у кримінальному провадженні приймається за відповідних умов, що збільшує вірогідність настання прогнозованого результату. Математичні моделі опосередковано впливають на процесуальні інтереси сторін кримінального провадження. Змагаючись, сторони розроблятимуть оптимальні стратегії для досягнення максимально вигідних процесуальних результатів. Наслідком таких стратегій може бути укладена угода про визнання винуватості. Укладання угоди про визнання винуватості може бути вигідним варіантом для всіх сторін кримінального провадження, а розуміння дилеми в'язня з позиції теорії ігор може підвищити ефективність укладання такого виду угод. Дилема в'язня математично визначає те, що за певних у дилемі в'язня умов співпраця підозрюваних зі слідством чітко домінує над мовчанням підозрюваних.

Матриця дилеми в'язня передбачає чотири варіанти розвитку подій. Вірогідність укладання угоди про визнання винуватості за визначених умов дорівнює 75%. За принципом Парето укладання угоди про визнання винуватості збільшує ефективність досудового розслідування у пропорції 20/80, з яких 20% зусиль слідства призводять до 80% процесуального результату у формі угоди про визнання винуватості.

Ключові слова: дилема в'язня, теорія ігор, математичні моделі у кримінальному провадженні, оптимальні рішення та стратегія сторін у кримінальному провадженні, співпраця зі слідством, вірогідність укладання угоди про визнання винуватості, ефективність процесуальної економії за принципом Парето.

Постановка проблеми. Угода про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим посідає особливе місце у кримінальному провадженні. Теоретичні і практичні шляхи запровадження та удосконалення такого виду угод були предметом реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів, а також постійними розробками окремих положень угод про визнання винуватості у науці. Теоретичні основи реформування були закладені Указом Президента України від 8 квітня 2008 року № 311/2008 у «Концепції реформування кримінальної юстиції України» (далі – Концепція)¹. У II розділі Концепції зазначалось: «Потрібно значно розширити застосування процедур відновного і примирного правосуддя, відповідно до яких суд прийматиме рішення щодо угоди про визнання вини або примирення обвинуваченого з потерпілим». Кримінальний процесуальний кодекс України 2012 року (далі – КПК України)² вже містив у собі можливість укладання угоди про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим з подальшим ухваленням судом вироку, яким затверджується угода про визнання винуватості і призначається узгоджена сторонами міра покарання. У наукових дослідженнях постійно піднімалися питання удосконалення теоретичної основи та практичної реалізації угод про визнання винуватості з пропозиціями удосконалити законодавство. Таким чином, з самого початку реформування кримінального процесуального законодавства до останніх дисертаційних досліджень на тему укладання угод про визнання винуватості йде постійний процес наукових розробок такого виду угод.

Дилема в'язня є класичною дилемою теорії ігор. Теорія ігор як теорія матема-

тичних моделей прийняття оптимальних рішень в умовах *конфлікту* може знаходити вирішення найскладніших теоретичних питань з відповідною вірогідністю та математичною точністю. Розкриваючи поняття «теорія ігор», можна зосередити увагу на кількох визначеннях: теорія ігор – це теорія математичних моделей для прийняття оптимальних рішень в умовах конфлікту³; теорія ігор – це розділ прикладної математики, який досліджує моделі прийняття рішень в умовах, коли не збігаються інтереси сторін (гравців)⁴.

У процесуальному значенні теорія ігор може вирішувати питання укладання угоди про визнання винуватості. Математичні моделі можуть вирішувати не тільки питання кількісних показників та статистики застосування угод про визнання винуватості. Ці моделі можуть допомагати у прийнятті оптимальних рішень сторонами кримінального провадження щодо укладання угод про визнання винуватості на практиці.

У кримінальному провадженні України «конфлікт», про який йдеться в одному з визначень теорії ігор, можна розглядати у вузькому значенні: через вплив змагальності сторін кримінального провадження на укладання угоди про визнання винуватості. Аналогія таких термінів, як «конфлікт» сторін з теорії ігор і «змагальність» сторін кримінального провадження, є допустимою, оскільки у визначених умовах сторони здійснюють свою діяльність на засадах рівності та за чітко регламентованою процедурою. Також у зазначеній аналогії сторони приймають рішення відповідно до своїх функцій. Сторона обвинувачення і сторона захисту прагнуть отримати бажаний для себе результат через прийняття оптимальних рішень та прове-

¹ Концепція реформування кримінальної юстиції в Україні: затв. Указом Президента України від 8 квіт. 2008 р. № 311/2008. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/311/2008>> дата звернення 01.03.2019.

² Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>> дата звернення 01.03.2019.

³ В Васильев, *Модели экономического обмена и кооперативные игры* (Изд-во НГУ 1984) 96.

⁴ М Губко, Д Новиков, *Теория игр в управлении организационными системами* (Российская Академия наук, Институт проблем управления 2005) 168.

дення відповідних дій у кримінальному провадженні заради отримання максимального результату.

У теорії ігор прийняття оптимальних рішень теж пов'язано з досягненням бажаного результату за відповідних умов. Такий результат математично визначений, а прийняття кожного наступного рішення стороною збільшує вірогідність настання прогнозованого результату. Математичні моделі опосередковано впливають на *процесуальні інтереси* сторін кримінального провадження. Змагаючись, сторони розроблятимуть *оптимальні стратегії* для досягнення максимального вигідних процесуальних результатів. Наслідком таких стратегій може бути укладена угода про визнання винуватості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню укладання угод про визнання винуватості були присвячені роботи таких відомих вітчизняних науковців та практикуючих адвокатів, як: С. В. Андрусенко, В. І. Бояров, Г. П. Власова, І. В. Гловюк, В. О. Гринюк, Ю. М. Грошевий, О. П. Кучинська, О. О. Леляк, В. В. Навроцька, О. А. Нагорнюк-Данилюк, Н. В. Нестор, В. Т. Нор, Р. В. Новак, Г. Ю. Саєнко, О. Ю. Татаров, А. С. Трекке, Г. Є. Тюрін, Л. Д. Удалова, П. В. Холодило, В. П. Шибіко, О. Г. Шило, М. Є. Шумило, О. Г. Яновська та ін.

Останніми дисертаційними дослідженнями на тему укладання угод про визнання винуватості є дисертація А. С. Трекке «Кримінальне провадження на підставі угоди про визнання винуватості» 2018 року та дисертація П. В. Холодило та тему «Кримінальне провадження

на підставі угод про визнання винуватості» 2017 року.

За кількістю дисертаційних робіт та науковців, які досліджували укладання угод про визнання винуватості, можна сказати, що тема укладання угоди про визнання винуватості у кримінальному провадженні є надзвичайно актуальною. Дослідженню теорії ігор у кримінальному провадженні, а також дилемі в'язня приділялося значно менше уваги, ніж укладанню угоди про визнання винуватості. О. Г. Яновська досліджувала теорію ігор у статті «Ефективна реалізація функцій обвинувачення та захисту як умова змагального кримінального судочинства»¹, Б. Д. Леонов досліджував теорію ігор у статті «Роль теорії стратегічної поведінки (теорії ігор) у регулюванні боротьби з тероризмом»², зарубіжні вчені: Ю. А. Цветков «Игра в правосудие: как увеличить выигрыш?»³, О. Я. Баєв «Избранные работы по проблемам криминалистики и уголовного процесса»⁴, И. В. Маслов «Теория игр как методика оценки эффективности уголовно-процессуальных норм»⁵ та інші. Однак вплив дилеми в'язня на укладання угоди про визнання винуватості у кримінальному провадженні залишається недостатньо розробленою темою у кримінальному процесі України.

Метою статті є дослідження впливу дилеми в'язня на укладання угоди про визнання винуватості у кримінальному провадженні.

Виклад матеріалу дослідження та його основні результати. Зважаючи на те, що *дилемі в'язня* у теорії ігор при-

¹ О Яновська, 'Ефективна реалізація функцій обвинувачення та захисту як умова змагального кримінального судочинства' (2013) 2(96) *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка* <http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Yur_2013_2_6> дата звернення 01.03.2019.

² Б Леонов, 'Роль теорії стратегічної поведінки (теорії ігор) у регулюванні боротьби з тероризмом' (2018) *Національний авіаційний університет: матеріали конференцій кафедри кримінального права і процесу* <<http://er.nau.edu.ua:8080/handle/NAU/32896>> дата звернення 01.03.2019.

³ Ю Цветков, 'Игра в правосудие: как увеличить выигрыш' 2015/12 *Уголовный процесс: ежемесячный журнал по уголовному праву, процессу и криминалистике* <<http://advokatarbitr.online/igra-v-pravosudiyekak-uvlechit-vyigrish>> дата звернення 01.03.2019.

⁴ О Баев, *Избранные работы по проблемам криминалистики и уголовного процесса* (ЭКМО 2011) 609.

⁵ И Маслов, 'Теория игр как методика оценки эффективности уголовно-процессуальных норм' (2015) 10 *Уголовный процесс: Ежемесячный журнал по уголовному праву, процессу и криминалистике* 75–81.

ділялась значна увага, вона має розроблений математичний апарат та містить необхідні кримінальні процесуальні елементи, які можна використовувати для аналізу одного з прогнозованих результатів кримінального провадження у вигляді укладання угоди про визнання винуватості. КПК України не містить таких процесуальних статусів, як «в'язень» чи «ув'язнений». Така термінологія має відношення до стратегій так званих «гравців» із позиції теорії ігор. Тому застосовувати таку термінологію можна лише до математичної моделі у порівнянні з визначеними КПК України процесуальними статусами «підозрюваного» та «обвинуваченого». Відповідно до ч. 2 ст. 469 КПК України укладання угоди про визнання винуватості може бути вигідним варіантом для всіх сторін кримінального провадження, а розуміння *дилеми в'язня* з позиції теорії ігор може підвищити ефективність укладання такого виду угод.

Розглядаючи різні сценарії дилеми в'язня, слід зазначити, що при укладанні угоди про визнання винуватості у кримінальному провадженні необхідно розглядати винятково класичну дилему в'язня. Інший варіант дилеми в'язня існує у сценарії, що повторюється. Роберт Акселрод досліджував розширення сценарію дилеми в'язня, яке він назвав «дилема в'язня, що повторюється»¹. Це довгостроковий період гри з різними варіантами стратегій, що закінчуються з відповідним результатом, і знову починається. Це – певна циклічність одного сценарію гри за участю статичних гравців, яка буде мати різні результати. На думку автора, дилема в'язня, що повторюється, не може бути реалізована при укладанні угоди про визнання винуватості.

Дилема в'язня (англ. Prisoner's dilemma, рідше вживається назва «диле-

ма бандита») – фундаментальна проблема в теорії ігор, згідно з якою раціональні гравці не завжди будуть співпрацювати один з одним, навіть якщо це в їх інтересах. Передбачається, що гравець («ув'язнений») максимізує власний вигравш, не піклуючись про вигоду інших. Суть проблеми була сформульована Мірилом Флад і Мелвіном Дрешеру у 1950 році. Назву дилеми дав математик Альберт Такер².

Класичне формулювання дилеми в'язня (з *переробленою термінологією відповідно до чинного законодавства*): двоє підозрюваних – А. і Б. – затримані в один і той же час на подібних злочинах. У слідства є підстави вважати, що вони діяли за попередньою змовою. Орган досудового розслідування, ізолювавши їх один від одного, пропонує їм: якщо один підозрюваний дає показання проти іншого, а інший підозрюваний мовчить, то перший звільняється за допомогу слідству, а другий отримує максимальний строк позбавлення волі 10 років. Якщо обидва мовчать, слідство не зможе довести попередню змову і кваліфікація злочину буде за іншою частиною статті Кримінального кодексу і кожен з них отримує покарання у вигляді арешту на строк до 6 місяців. Якщо обидва дають показання один проти одного, вони отримують по 5 років позбавлення волі.

Кожен підозрюваний обирає – мовчати або свідчити проти іншого. Оскільки підозрювані ізолювані один від одного, жоден з підозрюваних не знає точно, що зробить інший підозрюваний.

У класичній дилемі в'язня розглядається максимальний вигравш одного підозрюваного по відношенню до іншого та різні види співпраці. Розглядається співпраця підозрюваних зі слідством та співпраця між підозрюваними заради вигравшу у слідства.

¹ А Диксит, С Скит, Д Рейли-младший, *Стратегические игры: доступный учебник по теории игр* (Манн, Иванов и Фербер 2017) 487.

² 'Дилемма заключённого' (Wikipedia, 2006) <https://ru.wikipedia.org/wiki/Дилемма_заключённого> дата обращения 01.03.2019.

Таку ситуацію можна уявити у формі таблиці:

Матриця дилеми підозрюваного	Підозрюваний В. не дає показань	Підозрюваний В. дає показання
Підозрюваний А. не дає показань	Обидва отримують покарання у вигляді арешту на строк до 6 місяців	А. отримує 10 років позбавлення волі, В. звільняється за співпрацю зі слідством
Підозрюваний А дає показання	А звільняється за співпрацю зі слідством, В отримує 10 років позбавлення волі	Обидва отримують по 5 років позбавлення волі

За цією логікою, підозрюваний А. не буде піклуватись про майбутнє підозрюваного В. Саме тому підозрюваний А. захоче отримати максимальний виграш – звільнення за співпрацю зі слідством. До такого самого результату буде прагнути підозрюваний В. У такій ситуації всі підозрювані дають показання один проти одного (у дилемі в'язня застосовується термін «зраджують») і в результаті всі підозрювані умовно програють. Ціна такого умовного програшу у цій грі 5 років позбавлення волі. Кожен з підозрюваних прагнув отримати максимальний виграш, але кожен з них на 100% не знав, яке рішення прийме інший підозрюваний.

У ситуації, коли один підозрюваний мовчить, ризик його мовчання пропорційно збільшує строк його майбутнього покарання у такій ситуації до 10 років позбавлення волі, або навпаки зменшується до мінімуму – покарання у вигляді арешту на строк до 6 місяців. Мовчання у такій ситуації пов'язане з великим ризиком для гравця. Співпраця між підозрюваними, що може мати форму

спільного мовчання, призведе до максимального виграшу для обох підозрюваних. Такий результат не буде абсолютною перемогою підозрюваних у цій грі, адже йдеться тільки про збільшення виграшу для таких гравців.

З чотирьох загальних комбінацій дилеми в'язня одна комбінація має програш обох підозрюваних, дві комбінації: програш одного підозрюваного з двох і один варіант комбінації, де обидва підозрюваних умовно виграють у слідства.

У дилемі в'язня «зрада» підозрюваних домінує над співпрацею, тому єдина можлива рівновага – зрада обох учасників. Інакше кажучи, якою б не була поведінка іншого гравця, кожен виграє більше, якщо «зрадить». Оскільки в будь-якій ситуації «зрадити» вигідніше, ніж співпрацювати, всі раціональні гравці оберуть «зраду». Ведучи себе окремо раціонально, разом учасники приходять до нераціонального рішення: якщо обидва «зрадять», вони отримують в сумі менший виграш, ніж якби співпрацювали (єдина рівновага в цій грі не веде до Парето-оптимального рішення). У цьому і полягає дилема¹. Оптимальність за Парето – такий стан деякої системи, при якому значення кожного приватного показника, що характеризує систему, не може бути покращено без погіршення інших².

Термін «зрада» використовується по відношенню до спільного ставлення підозрюваних один до одного у момент давання показань один проти одного.

З процесуального погляду співпраця зі слідством є домінуючою характеристикою дилеми в'язня. Якою б не була поведінка підозрюваного, кожен з них виграє більше, якщо буде співпрацювати зі слідством. Такий результат математично визначений.

Відповідно до ч. 4 ст. 469 КПК України угода про визнання винуватості між

¹ 'Дилема в'язня' (Wikipedia 2006) <https://uk.wikipedia.org/wiki/Дилема_в%27язня> дата звернення 01.03.2019.

² 'Ефективність по Парето' (Wikipedia 2006) <https://ru.wikipedia.org/wiki/Эффективность_по_Парето> дата обращения 01.03.2019.

прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим може бути укладена у провадженні щодо: 1) кримінальних проступків, злочинів невеликої чи середньої тяжкості, тяжких злочинів; 2) особливо тяжких злочинів, віднесених до підслідності Національного антикорупційного бюро України за умови викриття підозрюваним чи обвинуваченим іншої особи у вчиненні злочину, віднесеного до підслідності Національного антикорупційного бюро України, якщо інформація щодо вчинення такою особою злочину буде підтверджена доказами; 3) особливо тяжких злочинів, учинених за попередньою змовою групою осіб, організованою групою чи злочинною організацією або терористичною групою за умови викриття підозрюваним, який не є організатором такої групи або організації, злочинних дій інших учасників групи чи інших, вчинених групою або організацією злочинів, якщо повідомлена інформація буде підтверджена доказами. Угода про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим може бути укладена щодо кримінальних проступків, злочинів, унаслідок яких шкода завдана лише державним чи суспільним інтересам. Укладення угоди про визнання винуватості у кримінальному провадженні щодо уповноваженої особи юридичної особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, у зв'язку з яким здійснюється провадження щодо юридичної особи, а також у кримінальному провадженні щодо кримінальних правопорушень, внаслідок яких шкода завдана державним чи суспільним інтересам або правам та інтересам окремих осіб, у яких беруть участь потерпілий або потерпілі, не допускається, крім випадків надання всіма потерпілими письмової згоди прокурору на укладення ними угоди¹.

Зміст угоди про визнання винуватості визначений ст. 472 КПК України, в угоді про визнання винуватості зазначаються

її сторони, формулювання підозри чи обвинувачення та його правова кваліфікація з зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність, істотні для відповідного кримінального провадження обставини, беззастережне визнання підозрюваним чи обвинуваченим своєї винуватості у вчиненні кримінального правопорушення, обов'язки підозрюваного чи обвинуваченого щодо співпраці у викритті кримінального правопорушення, вчиненого іншою особою (якщо відповідні домовленості мали місце), умови часткового звільнення підозрюваного, обвинуваченого від цивільної відповідальності у вигляді відшкодування державі збитків унаслідок вчинення ним кримінального правопорушення, узгоджене покарання та згода підозрюваного, обвинуваченого на його призначення або на призначення покарання та звільнення від його відбування з випробуванням, наслідки укладення та затвердження угоди, передбачені статтею 473 цього Кодексу, наслідки невиконання угоди.

Як видно з обставин, які дозволяють укладати угоду про визнання винуватості та змісту угоди про визнання винуватості, значна увага приділяється викриттю злочинів та співпраці у викритті кримінального правопорушення. Відповідно до ч. 2 ст. 469 КПК України угода про визнання винуватості може бути укладена за ініціативою прокурора або підозрюваного чи обвинуваченого. Слід зазначити, що у дилемі в'язня слідчі органи не персоніфіковані. Необхідно виділити роль прокурора у кримінальному провадженні як суб'єкта, який наділений повноваженнями щодо укладання угоди про визнання винуватості з підозрюваним чи обвинуваченим та виокремити правові наслідки укладання угоди про визнання винуватості. У дилемі в'язня одним із правових наслідків, що може настати за співпрацю зі слідством, є звільнення підозрюваного за співпрацю

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>> дата зверення 01.03.2019.

зі слідством. У змісті угоди про визнання винуватості згідно з ч. 1 ст. 472 КПК України зазначається узгоджене покарання та згода підозрюваного, обвинуваченого на його призначення або на *призначення покарання та звільнення від його відбування з випробуванням*. Фактично можна говорити про можливість звільнення обвинуваченого від відбування покарання з випробуванням за співпрацю зі слідством через укладену угоду про визнання винуватості. Такий варіант розвитку подій для обвинуваченого буде бажаним, а головне прогнозованим.

У своєму дисертаційному дослідженні «Кримінальне провадження на підставі угоди про визнання винуватості» А. С. Трекке відносить обов'язки підозрюваного, обвинуваченого щодо співпраці у викритті кримінального правопорушення, вчиненого іншою особою, до факультативних (субсидіарних) елементів змісту угоди про визнання винуватості та акцентує увагу на необхідності розмежування правових наслідків укладення угоди про визнання винуватості і звільнення особи від кримінальної відповідальності на підставі дійового каяття. Якщо укладення угоди про визнання винуватості передбачає призначення узгодженого сторонами виду і міри покарання (наявна кримінальна відповідальність у дещо зменшеному обсязі), то звільнення особи від кримінальної відповідальності в порядку ст. 45 КК України передбачає відмову держави від покарання особи, а також від покладання на неї визначених обмежень¹. Перевагами використання таких процедур є істотне спрощення процедури розгляду кримінальних проваджень; зняття надмірного навантаження на правоохоронні органи та суди; скорочення розриву в часі між моментом вчинення кримінального правопорушення та при-

йняттям винесення судом остаточного рішення².

З огляду на такі висновки необхідно зазначити, що укладання угоди про визнання винуватості призводить до спрощення процедури розгляду кримінальних проваджень та зняття надмірного навантаження на правоохоронні органи та суди, скорочення розриву в часі між моментом вчинення кримінального правопорушення та винесення судом остаточного рішення, що прямо впливає на процесуальну економію у кримінальному провадженні та підвищення ефективності досудового розслідування за рахунок розкриття злочинів у співпраці з підозрюваними.

Це також відмічає у дисертаційному дослідженні «Кримінальне провадження на підставі угод про визнання винуватості» П. В. Холодило. Він підкреслює, що більшість науковців розглядає інститут угод як процесуальну економію. Ця економія полягає не лише у спрощенні процедур конкретного кримінального провадження, а й у економії за рахунок зменшення «витрат» на виявлення та фіксацію злочинних дій інших осіб (таку думку підтримують 85,2% респондентів)³. Посилаючись на роботу А. В. Смирнова, П. В. Холодило зазначає рівень реалізації засад угоди про визнання винуватості: процесуальна економія (60,6%), що розуміється як правова вимога ощадливого й раціонального використання процесуальних засобів, часу та сил суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності з одночасним забезпеченням правильного застосування кримінально-процесуального законодавства з метою швидкого й повного розкриття злочинів, викриття винуватих і притягнення їх до відповідальності⁴.

У контексті процесуальної економії та загальної ефективності досудового

¹ А. Трекке, 'Кримінальне провадження на підставі угоди про визнання винуватості' (автореф дис канд юрид наук, Університет державної фіскальної служби України 2018) 11.

² Артем Трекке 14.

³ П. Холодило, 'Кримінальне провадження на підставі угод про визнання винуватості' (дис канд юрид наук, Національна академія внутрішніх справ 2017) 38.

⁴ Петро Холодило 74.

розслідування при укладанні угоди про визнання винуватості П. В. Холодило доходить дуже важливого висновку, що основною метою укладення угоди про визнання винуватості на стадії досудового розслідування є можливість виявлення невідомих раніше обставин справи та кримінальних правопорушень, а отже однією з основних умов угоди визначено необхідність отримання певного обсягу відомостей, які по-іншому (без співробітництва з підозрюваним (обвинуваченим)) отримати неможливо¹.

Можна дійти висновку, що процесуальна економія – це одна з переваг угоди про визнання винуватості. Основним результатом кримінального провадження буде укладена угода про визнання винуватості. Для розв'язання такого питання, як підвищення результату чи збільшення ефективності, необхідно звернутись до показників та відповідної статистики. Простим прикладом такого результату може бути *принцип Парето*, який беззаперечно довів свою ефективність. *Принцип Парето* (також відомий як правило Парето, правило 80/20 і принцип малої кількості причин) – емпіричне правило, яке стверджує, що для багатьох явищ 80 відсотків наслідків спричинені 20 відсотками причин. Ця ідея знайшла застосування у багатьох галузях. Наприклад, 20% злочинців скоюють 80% злочинів, 20% відсотків водіїв створюють 80% аварій, 20% покупців дають 80% прибутків². Зазначений принцип Парето вказує на те, що застосовуючи знання з теорії ігор можна досягнути 80% процесуального результату, витрачаючи при цьому 20% зусиль, що в цілому впливатиме на *принцип процесуальної економії*.

Однак не кожне логічне міркування є істинним. У кримінальному провадженні існують свої недоліки. На одному з недоліків при укладанні угоди про визнання винуватості було зосереджено увагу у контексті теоретичної проблеми

дилеми в'язня. Теоретичний висновок дилеми в'язня – одна з причин, чому в багатьох країнах операція про визнання провини заборонена. Часто сценарій дилеми в'язня повторюється дуже точно: на користь обох підозрюваних зізнатися і свідчити проти іншого підозрюваного, навіть якщо обидва невинні. Можливо, найгірший випадок – коли тільки один винен, у цьому випадку невинний навряд чи зізнається в чомусь, а винний піде на це і дасть свідчення проти невинного³.

Зважаючи на зазначене вище, можна дійти висновку, що дилема в'язня відтворюється дуже точно у реальному житті, а проста наявність двох підозрюваних ще не доводить факту їх винуватості. На думку автора, у класичну матрицю дилеми в'язня необхідно включити похибку, в яку доцільно закладати відповідний відсоток хибного результату слідства. Така похибка може мати місце у реальних умовах та веде до ризиків, які впливають на «точність» результату слідства. Результат слідства, що включає в себе похибку при укладанні угоди про визнання винуватості, буде математично неточним, хибним результатом. Наприклад, двоє підозрюваних не вчиняли злочин або вчинив злочин тільки підозрюваний 2, який буде давати показання на підозрюваного 1. Парадокс у тому, що за наявності укладеної угоди про визнання винуватості з відповідною процесуальною похибкою така угода однаково позитивно впливає на процесуальну економію.

Похибку у дилемі в'язня можна оцінити. Оцінку похибки (приблизне значення) можна знайти за різницею в показаннях підозрюваних один на одного, а також при оцінці ситуації, коли підозрюваний 1 мовчатиме, а підозрюваний 2 буде давати показання на підозрюваного 1. Доцільно буде перевірити обізнаність підозрюваного 2 в обставинах кримі-

¹ Петро Холодило 196.

² 'Закон Парето' (Wikipedia 2005) <https://ru.wikipedia.org/wiki/Закон_Парето> дата звернення 01.03.2019.

³ 'Дилема в'язня' (Wikipedia 2006) <https://uk.wikipedia.org/wiki/Дилема_в%27язня> дата звернення 01.03.2019.

нального правопорушення. При проведенні гласних слідчих (розшукових) дій можна з'ясувати наявність похибки, що в цілому вплине на якість кримінального провадження та подальше укладання угоди про визнання винуватості.

Незважаючи на теоретичність математично визначеного сценарію дилеми в'язня, зазначена математична модель ще у 1950 році визначала процесуальні особливості співпраці зі слідством та прийняття оптимальних рішень у кримінальному провадженні із застосуванням математичного апарату. Ця математична модель не втратила своєї актуальності і сьогодні.

Висновки. *Процесуальне протистояння* до укладання угоди про визнання винуватості можна вирішити за рахунок прийняття оптимальних процесуальних рішень, що можуть бути досягнуті сторонами кримінального провадження за рахунок відповідної *процесуальної згоди*. Процесуальна згода буде мати форму угоди між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості.

Дилема в'язня математично визначає те, що за певних умов співпраця підозрюваних зі слідством чітко домінує над відмовою підозрюваних у співпраці. Матриця дилеми підозрюваного передбачає чотири варіанти розвитку подій. Практично у 75% випадків підозрювані співпрацюватимуть зі слідством і даватимуть показання. Тільки один варіант, за яким підозрювані мовчать, становить 25% результату співпраці між самими підозрюваними і не включає в себе співпрацю

зі слідством. Вірогідність укладання угоди про визнання винуватості за визначених умов дорівнює 75%. За принципом Парето укладання угоди про визнання винуватості збільшує ефективність досудового розслідування у пропорції 20/80, з яких 20% зусиль слідства приводять до 80% процесуального результату у формі угоди про визнання винуватості. Процесуальна економія має чіткий відсоток, який дорівнює 80% економії процесуальних зусиль.

Похибка, яку необхідно закладати у прогнозований варіант укладання угоди про визнання винуватості, впливатиме на точність результату слідства. Результат слідства, що включає в себе похибку при укладанні угоди про визнання винуватості, буде математично не точним, хибним результатом. Саме тому за визначених умов слідству необхідно перевіряти висновки на хибність для збільшення точності результату досудового розслідування.

З позиції теорії ігор програш однієї сторони – це результат гри з нульовою сумою. За такого результату одна зі сторін програє. За інших умов результат кримінального провадження може бути іншим, це – результат гри з ненульовою сумою, де виграв однієї сторони не обов'язково передбачає програш іншої. Рівновага базується на співпраці в досягненні сторонами загально бажаного результату. Саме до таких наслідків, у яких буде досягнута рівновага у процесуальних інтересах сторін, може привести укладання угоди про визнання винуватості у кримінальному провадженні.

REFERENCES

LIST OF LEGAL DOCUMENTS

LEGISLATION

1. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy [Criminal procedural code of Ukraine: Law of Ukraine] vid 13.06.2012 № 4651-VI <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>> data zvernennia 01.03.2019 [in Ukrainian].
2. Kontseptsija reformuvannia kryminalnoi yustytssii v Ukraini: Ukaz Prezidenta, Konceptcija [The concept of reforming the criminal justice in Ukraine] vid 08.04.2008 № 311/2008 <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/311/2008>> data zvernennia 01.03.2019 [in Ukrainian].

BIBLIOGRAPHY

AUTHORED BOOKS

3. Baev O, *Izbrannye raboty po roblemam kriminalistiki i ugovnogo processa* (EKSMO 2011) <http://kalinovsky-k.narod.ru/b1/Baev_izbrannoe_2011.pdf> data obrashenia 01.03.2019 [in Russian].
4. Vasilev V, *Modeli ekonomicheskogo obmena i kooperativnye igrы* [Models of economic exchange and cooperative games] (Izd-vo NGU1984) [in Russian].
5. Gubko M, Novikov D, *Teoriya igr v upravlenii organizacionnymi sistemami* [Game Theory in Organizational Management] (Rossijskaya akademiya nauk Institut problem upravleniya 2005) [in Russian].
6. Diksit A, Skit S, Rejli D – mladshij, *Strategicheskie igrы* [Strategy Games] (Mann, Ivanov i Ferber 2017) [in Russian].
7. Maslov I, *Teoriya igr kak metodika ocenki effektivnosti ugovno-processualnyx norm* [Game theory as a method for evaluating the effectiveness of criminal procedure] (Ugolovnyj process: Ezhemesyachnyj zhurnal po ugovnomu pravu, processu i kriminalistike 2015) [in Russian].

JOURNAL ARTICLES

8. Leonov B, 'Rol teorii strahichnoi povedinky (teorii ihor) u rehulivanni borotby z teroryzmom' (2018) 1 Natsionalnyi Aviatyinyi Universytet: materialy konferentsii kafedry kryminalnogo prava i protsesu <<http://er.nau.edu.ua:8080/handle/NAU/32896>> data obrashenia 01.03.2019 [in Russian].
9. Cvetkov Yu, 'Igra v pravosudie: kak uvelichit vyigrysh?' (2015) 1 Ugolovnyj process: ezhemesyachnyj zhurnal po ugovnomu pravu, processu i kriminalistike <<http://advokatarbitr.online/igra-v-pravosudiye-kak-uvelichit-vyigrysh>> data obrashenia 01.03.2019 [in Russian].
10. Yanovska O, 'Efektyvna realizatsiia funktsii obvyuvachennia ta zakhystu yak umova zmahalnoho kryminalnogo sudochynstva' (2013) 16 Visnyk Kyivskoho natsionalnogo universytetu imeni Tarasa Shevchenka <http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Yur_2013_2_6> data zvernennia 01.03.2019 [in Ukrainian].

DISSERTATIONS

11. Kholodylo P, 'Kryminalne provadzhennia na pidstavi uhod pro vyznannia vynuvatosti' (dis kand yurid nauk, Natsionalna akademiia vnutrishnikh sprav 2017) [in Ukrainian].
12. Trekke A, 'Kryminalne provadzhennia na pidstavi uhody pro vyznannia vynuvatosti' (avto-ref dis kand yurid nauk, Universytet derzhavnoi fiskalnoi sluzhby Ukrainy 2018) [in Ukrainian].

WEBSITE

13. 'Дилема в'язня' (Wikipedia 2006) <https://uk.wikipedia.org/wiki/Дилема_в%27язня> data zvernennia 01.03.2019 [in Ukrainian].
14. 'Дилемма заключённого' (Wikipedia, 11 Квітень 2006) <https://ru.wikipedia.org/wiki/Дилемма_заключённого> data zvernennia 01.03.2019 [in Ukrainian].
15. 'Закон Парето' (Wikipedia, 26 Січень 2005) <https://ru.wikipedia.org/wiki/Закон_Парето> data zvernennia 01.03.2019 [in Ukrainian].
16. 'Эффективность по Парето' (Wikipedia, 16 Серпень 2006) <https://ru.wikipedia.org/wiki/Эффективность_по_Парето> data zvernennia 01.03.2019 [in Ukrainian].

Plakhotnik O.,

Ph.D in Law

Associate Professor of Justice Department

Faculty of Law

Taras Shevchenko National University of Kyiv

The influence of «prisoner's dilemma» for concluding an agreement on the recognition of guilt in criminal proceedings

Prisoner's dilemma is a classic game theory dilemma. The theory of games, as a theory of mathematical models for making optimal solutions in a conflict situation, can find solutions to the most complex theoretical issues with the appropriate probability and mathematical accuracy. In the classic dilemma of prisoner the maximal winning is examined one suspected in relation to other and different types of collaboration. The cooperation of suspects with the investigation and cooperation between suspects for the benefit of the investigation is considered. In the procedural sense, the game theory

can decide on the conclusion of an agreement on the recognition of guilt. Mathematical models can address not only the issue of quantitative indicators and statistics on the use of guilty plea bargaining agreements, but these models can help in making optimal decisions by the parties to criminal proceedings in concluding agreements on the recognition of guilty in practice. An agreement on the recognition of guilt between a prosecutor and a suspect or accused occupies a special place in a criminal proceeding. Applying the theory of games to make optimal decisions in criminal proceedings can achieve the desired result under appropriate conditions. Such a result is mathematically defined. Each decision in a criminal proceeding is taken under appropriate conditions, which increases the probability of an onset of the predicted result. Mathematical models mediated influence on judicial interests of parties of criminal realization. Competing, parties will develop optimal strategies for the achievement of maximally advantageous judicial results. The consequence of such strategies can be made agreement about confession of guiltiness. The conclusion of an agreement on the recognition of guilt can be a viable option for all parties to criminal proceedings, and understanding the prisoner's dilemmas from the point of view of game theory can improve the efficiency of the conclusion of such transactions. A prisoner's dilemma mathematically defines the fact that, according to prison conditions defined in the dilemma, the cooperation of suspects with the investigation clearly dominates the silence of the suspects. The matrix of prison dilemma involves four variants of events. The probability of concluding an agreement on the recognition of guilt under specified conditions is 75%. According to Pareto, concluding an agreement on the recognition of guilt increases the effectiveness of the pre-trial investigation in the proportion of 20/80. 20% of the investigation efforts lead to 80% of the procedural outcome in the form of an agreement on the recognition of guilt.

Key words: *prisoner dilemma, game theory, mathematical models in criminal proceedings, optimal solutions and strategy of parties in criminal proceedings, cooperation with investigation, probability of concluding an agreement on recognition of guilty, efficiency of procedural economy by Pareto principle.*

Стаття надійшла до редакції журналу 10.03.2019